THE TRANSITION FROM COLONY-STATE TO COLONIZING STATE. THE CASE OF MEDIEVAL VENICE

George Marian Lăţcan
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: How can a state located between the most relevant European powers of his time, stepping even peripherally, lacking continental territory even being literally on the waters, it is able to alter his status quo and achieve the transition from colony to a colonizer State? It might think that we offer covert references to modern times and make references on the relationship between the British Empire and the United States of America. But we are not able to consider such important events of the contemporary society. Instead we will focus on a central event of the Medieval World. The relationship between the Byzantine Empire and the Venetian state. So, in our study we may present the lapidary receipt of a such interventions that transformed a colony into a colonizing element.

Keywords: Colonialism, Byzantium, Venice, Medieval, Crusade

Relaţiile dintre Imperiul Bizantin nu au fost lineare şi predictibile ci chiar surprinzătoare şi asupra acestui element ne vom şi referi. Nu însă într-o străduinţă asiduă şi lipsită de scop, ca cea atât de relevată de mass-media actuală de a nuanţa bombasticul din orice. Tendinţa demersului nostru este de a procura evidenţa ale unor aspecte inedite şi cu efecte politice şi sociale ce vor dăinui peste secole.

Vom expune succint cum a fost posibil ca dintr-o simplă localitate de coastă ai căror locuitori se ocupau cu pescuitul, aşa cum se întâmpla în prima jumătate a secolului al VI-lea, după mărturia lui ministrului regelui got Teodoric cel Mare, Falvio Aurelio Cassiodor,[1] să se ajungă ca Veneţia să intre în posesia a unei optimi din Imperiul Roman de Răsărit, după cucerirea latină a Constantinopolului din 1204.

În secolul al IX matricea bizantină era integrală. Urmare a tratatului de la Aquisgrana dintre împăratul Nichifor I (802-811) şi Carol cel Mare regiunea *Venetia et Histria* a rămas sub zona de influenţă bizantină.

Se cristalizare deja o formă de guvernământ croită după tiparele bizantine moaştele ce amplasase în fruntea lagunei un *dux* bizantin sau *doge* lagunar. Îmbrăcămintea ducală imita un *skaramangion* bizantin[2] şi era instalat după cutuma bazileilor din Constantinopol.

Dinastia Partecipazio sau Badoer a fost providenţială pentru întreaga istorie a Veneţie prin cuprinderea unor elemente de referinţă ale ethosului său. Primul doge al acestei familii, Agnello Partecipazio (811-827), a transferat centrul politico administrativ al statului său spre Rivo-alto, Rialto, cea mai protejată insulă dintre lagunele nord-adriatice. Împăratul bizantin Leon al V-lea Armeanul (813-820) a trimis în lagune moaştele Sfântului Zaharia pentru care a fost construit un locaş monastic în apropierea noii reşedinţe ducale, finanţat de acelaşi bazileu.

[1] Thomas F. MADDEN, *Venice. A new History*, Viking Penguin, London, 2012, p. 5.
[2] Agostino PERTUSI, ,,Venezia e Bisanzio: 1000-1204'', în: *Dumbarton Oaks Paper*, 33, 1979, p. 15.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)

Unul din fii dogelui Agnello, Giustiniano a înregistrat apogeul translaţiei spirituale orientale spre Veneţia. Trimis de tatăl său în capitala bizantină a revenit în lagună cu titlul aulic de *hypathos* – consul[3] şi, într-o perioadă de doar trei ani, 827-829, a reuşit să asiste Imperiul Bizantin în încercarea de a elibera Marea Adriatică de pericolul sarazin. Astfel, împăratul răsăritean Mihail al II-lea (820-829) a lansat Veneţiei cererea de ajutor împotriva arabilor. Dogele Giustiniano a răspuns afirmativ şi a implicat consistent flota italiană. Războiul nu a fost încununat de succes dar Constantinopolul a apreciat devotamentul veneţienilor. Am insistat asupra acestei perioade pentru că interval domniei lui Giustiniano Partecipazio coincide cu cel al venirii în lagune a relicvelor Sf. Apostol Marcu. Translaţia acestor moaşte este învăluită de legendă. Nu se cunoaşte precis dacă împăratul Mihail al II-lea a răsplătit abnegaţia veneţiană prin cedarea acestor sfinte rămăşiţe pământeşti sau este veridic mitul conform căruia trupul Sf. Marcu a fost luat, prin vicleşug, din Alexandria Egiptului de doi negustori veneţieni. Dacă se admite ultima ipoteză realizăm existenţa unei alte mărturii ce atestă faptul că veneţieni erau capabili să ajungă cu ambarcaţiuni comerciale până în Levant, în de la începutul secolului al IX-lea. Oricum s-ar fi petrecut evenimentele, esenţială rămâne pecetea marciană cu care se va confunda ideologia politico-socială a Veneţiei. Simbolul leului înaripat, respectat în lagună înainte de domnia dogilor din familia Partecipazio, a intrat în fiinţa spirituală a cetăţii din Nordul Mării Adriatice. Dinastiei Partecipazio, ce şi-a derulat influenţa între anii 811-836, este deosebit de semnificativă pentru raporturile dintre Veneţia şi Imperiul Roman de Răsărit deoarece ,,exprimă reîntoarcerea ducatului Veneţiei în plinătatea supunerii orientale: aceştia sunt adevăraţii fondatori ai Veneţiei aşa cum o cunoaştem''.[4]

Un prim moment în care Veneţia s-a comportat autonom a avut loc în anul 840. În acel an dogele Pietro Tradonico (836-864) a reuşit să încheie un tratat cu imperiul carolingian, cunoscut în istoriografie cu titulatura de *Pacthum Lotharii*, după numele suveranului Imperiului Roman de Apus Lothair al II-lea (795-885). Elementul ce trebuie nuanţat se referă la faptul că în această circumstanţă Veneţia s-a comportat ca un stat suveran ce interacţiona diplomatic şi amical cu o forţă politică a momentului.

Relaţia dintre Veneţia şi Bizanţ, în Evul Mediu Târziu, a fost direcţionată de congruenţa intereselor strategice. Într-o Italie bizantină tot mai istovită, Veneţia a colaborat cu Imperiul Bizantin pentru alungarea din Marea Adriatică a arabilor, a piraţilor slavi şi a normanzilor. Dar intensitatea acţiunilor sale nu a vizat doar deservirea intereselor Bizanţului ci şi alimentarea celor proprii, aşa cum era şi normal.

Legăturile amiabile dintre Imperiul Bizantin şi Veneţia au fost pecetluite în timpul dogatului lui Pietro Orseolo I, în anul 992, când şi-a trimis, la Constantinopol, ambasadorii care ,,au obţinut privilegiul imunităţii, ca veneţienii să poată naviga liber şi să-i poată exercita negoţul în toate locurile din Imperiu''.[5] Împăratul Vasile al II-lea a acceptat cererea supuşilor săi, *douloi*, de a micşora taxele de tranzitare a porturilor din Constantinopol. Inedită este jurisdicţia preferenţială pe care o dobândeau veneţienii ce ajungeau în Constantinopol. Aceasta era asumată de un oficial, de cel mai înalt rang, *logothet tou dromou*, ce era singurul însărcinat cu verificarea corăbiilor veneţiene. Loghotet-ul nu aveau voie să reţină navele mai mult de trei zile şi era cel ce media eventualele neînţelegeri dintre italieni. Deşi actul avea aspectul unui

[3] G. L. F. TAFEL, G. M. THOMAS (eds.), *Urkunden zur alteren Handels und Staatsgeschichte derRepublik* Venedig, Wien, 1856, p. 2.
[4] Antonio CARILE, ,,La Romania dalla Venetiarum Provincia alla Signoria di Venezia'', în: *Porphyra*, Anul V, Nr. XI, 2008, p. 31.
[5] Şerban MARIN, ,,Caroldo's byzantine emperors before the fourth Crusade'', în: *Porphyra*, Anno VIII, Numero 16, Iuglio, 2011 , …'', p. 60.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)

tratat bilateral, pentru că şi veneţienii trebuiau să-şi pună flota în serviciul intereselor bizantine din Italia, nu se poate nega aspectul unui tratament favorizant faţă de Veneţia.

De la protejarea apelor Adriatice până la a transforma această mare într-un veritabil Golf veneţian va fi doar un pas. Dar unul ferm. Un element esenţial al dezvoltării intereselor maritime a Veneţiei s-a petrecut în timpul guvernării dogelui Pietro Orseolo al II-lea (991-1008). Sătul de pretenţiile ungarilor şi croaţilor ce aşteptau tributul ce devenise cutumiar pentru tranzitarea coastelor din Dalmaţia. Momentul oportuna s-a petrecut în anul 998 atunci când tronul vacant al Croaţiei era disputat de doi din fii fostului suveran. Diferendul celor doi a provocat dezordine pe teritoriile de coastă ale Dalmaţiei, determinând iritarea veneţienilor, care au preluat iniţiativa, cu avizul Constantinopolului, a căror supremaţie era recunoscută, aşa cum mărturiseşte Andrea Dandolo în cronica sa.[6] Episodul din jurul anului 1000 a intrat în aura legendară a Veneţiei prin anvergura sa, amploarea campaniei veneţiene fiind extraordinară. Succesul acestei campanii a determinat ca marina comercială a Veneţiei să tranziteze nestingherit în apele Adriaticii şi să se manifeste ca stăpânitoare a ei. Aşa cum dorea împăratul Justinian să transforme Marea Mediterană într-un *lac roman* a reuşit dogele din familia Orseolo să prefacă Marea Adriatică într-un *golf veneţian*.

Acalmia ce se instaurase în Marea Adriatică nu a fost de lungă durată şi tulburarea a fost provocată de o nouă putere ce intrase cu vigoare în scena politică a Europei medievale. Aceasta populaţie de sorginte nordică, prin atacurile lor succesive asupra Imperiului Roman de Răsărit, vor constitui elementul intrigant pentru realizarea unei axe prioritare Veneţia-Constantinopol. Timp de secol, de la începutul domniei lui Alexios I Comnenul, în 1081, până la pierderea sceptrului bizantin de către ultimul membru al Dinastiei Comnene, Andronic I, în 1185, desfăşurarea evenimentelor va fi spectaculoasă căci între două atacuri temeinice ale sicilienilor asupra graniţelor apusene ale *Romaniei* se vor intercala şi primele două Cruciade. Deznodământul surprinzător al evenimentelor va conduce spre inversarea raportului de forţe dintre cele Bizanţ şi Veneţia şi iminenţa memorabilului momentul al anului 1204.

În răstimpul acestui secol, 1081-1185, se va petrece un scenariu predictibil: de câte ori normanzi vor hărţui Imperiul Bizantin, acesta se va adresa Veneţiei pentru protecţia militară şi susţinere maritimă. Asistenţa veneţiană nu se va lăsa aşteptată dar va veni la pachet cu pretenţii asupra unor privilegii comerciale.

Cel mai evident exemplu rezidă în timpul primului război normando-bizantin dintre anii 1081-1084. Circumstanţele erau extrem de delicate pentru imperiul oriental. Alexios I Comnenul, abia ajuns la frâiele administrative ale Constantinopolului, trebuia să facă faţă ameninţărilor externe venite din parte de răsărit, dinspre musulmani, din partea de nord, dinspre pecenegi şi bulgari şi din cea de apus, dinspre normanzi. Practic Imperiul, în zorii domniei lui Alexios I, se redusese la hotarele Megapolisului său, Constantinopolul. Nici interior nu avea un confort din cauza situaţiei financiare catastrofale în care se afla imperiul şi a dezorganizării administrative şi militare a acestuia. Astfel, în faţa pericolului normand, Alexios este nevoit să ceară ajutor extern. Dintru început s-a adresat Imperiului German şi Papei dar răspunsurile acestora s-au lăsat aşteptate. Prompt au răspuns conducătorii Veneţiei. Nici nu credem că era nevoie de multă persuasiune căci conducătorul normand, Robert Guiscard, prin acţiunea sa ameninţa direct interesele negustoreşti ale Veneţiei. Dacă acesta ar fi ocupat ambele coaste ale Mării Adriatice ar fi blocat accesul navelor italiene spre Răsărit. Oricum, cerinţele veneţienilor au fost foarte numeroase. Nu s-au menţinut relatări explicite ale ambasadelor realizate între

[6] G. L. F. TAFEL, G. M. THOMAS (eds.)., *Urkunden zur alteren*…, p. 40.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)

Constantinopol şi Veneţia în acea perioadă dar suntem surprinşi de rezultatul lor concretizat printr-o *bulă de aur* sau *crisobul*. Aceasta cuprindea titluri imperiale demnitarilor veneţieni, proprietăţi imobiliare în zona Cornului de Aur din Constantinopol şi anularea oricărei taxe de tranzit din majoritatea posesiunilor bizantine, cu excepţia celor de pe coasta Mării Negre. Clădirile dobândite prin acest document au constituit nucleu unui veritabil cartier veneţian în capitala bizantină ce va fi creionat în vremea nepotului lui Alexios I, Manuel I Comnenul (1143-1180). Nu înţelegem cum a fost posibil ca Alexios I Comnenul să fie atât de generos. Desigur circumstanţele au acţionat în favoarea veneţienilor dar presupunem că multe din beneficiile dobândite au fost, cel puţin induse de ideile ambasadorilor veneţieni. Ca în cazul tratatului din anul 992 există semne evidente ale unui tratat bilateral, ce a prevăzut un schimb de ambasade, aşa cum mărturiseşte şi Ana Comnena[7] dar ajutorul veneţian din perioada războiului cu normanzii nu a contat atât de mult pentru a justifica beneficiilor dobândite. Pe de altă parte, Alexios I a fost mai generos decât de obicei crezând că o cetate mică, chiar provincială, este aptă să ajungă şi să influenţeze decisiv activitatea comercială în toate zonele în care bazileul le-a deschis uşa. Pe de altă parte, nici veneţienii nu ar fi avut ce să exporte dacă nu ar fi fost cineva ce să importe. Deci Veneţia era în consonanţă direct cu lumea în care trăia. Pare că s-a adaptat atât de bine acestei lumi încât a reuşit să anticipeze cerinţe contemporane.

De prerogativele dobândite din crisobulul din anul 1082, Veneţia a reuşit să beneficieze într-o manieră de invidiat. În scurt timp, Veneţia a cuprins pieţele mediteraneene şi a punctat obiectivele comerciale pe care şi le propuse. Traiectoria ascendentă a comerţului veneţian a fost influenţată pozitiv de un alt element esenţial al lumii medievale, Cruciadele. La început, cetatea nord-adriatică s-a implicat timid în demersul cruciat. Dar a realizat relevanţa Cruciadelor văzând imixtiunea statelor maritime concurente, Pisa şi Genova. Pentru aceasta a pregătit o flotă puternică, formată din aproximativ două sute de ambarcaţiuni, şi a plecat spre Răsărit. Până în Ierusalim marina veneţiană plecată doar spre toamna anului 1099 s-a oprit la Rodos, pentru a se ciocni armat cu o parte a flotei pisane ce se întorcea din Levant, şi în Asia Mică pentru a sustrage moaştele Sfântului Nicolae, sau mai bine zis un fragment al lor căci pe acolo trecuseră şi normanzii în urmă cu aproximativ 12 ani. Ajunşi la Locurile Sfinte, veneţienii au susţinut latinii în cucerirea a două cetăţi, Haifa şi Jaffa. În schimbul au primit în fiecare din aceste cetăţi o biserică, o brutărie şi proprietăţi imobiliare, printr-un celebru tratat *Pactum Warmundi*, de la numele Patriarhului genovez Warmundus.[8]

Alexios I Comnenul nu a fost de acord cu intervenţia veneţiană din Răsărit dar Întâia Cruciadă nu a lezat ireparabil conexiunile Veneţiei cu Imperiul Bizantin. Împăratul, deşi nu era mulţumit, a fost suficient de realist să prevadă necesitatea forţei maritime a veneţienilor pentru Imperiul său, demonstrând mai mult tact faţă de derapajele succesorilor săi, Ioan al II-lea (1118-1143) şi Manuel I Comnenul.[9]

Ioan al II-lea Comnenul a subestimat forţa navală a Veneţiei. La începutul domniei sale a refuzat reînnoirea privilegiilor emise de tatăl său. Nu era o opţiune acceptabilă pentru italieni. Sub pretextul unei intervenţii în sprijinul Regatului Latin de Ierusalim, între anii 1123-1125 au lansat un atac direct asupra insulelor greceşti. Marina veneţiană a demonstrat slăbiciunile forţelor armate bizantine şi recunoscându-se înfrânt Ioan al II-lea a reînnoit privilegiile

[7] Ana COMNENA, *Alexiada*, vol. I, (trad. de Mariana Marinescu şi comentarii de Nicolae-Şerban Tanaşoca), Editura Minerva, Bucureşti, 1977.
[8] Ralph Johannes LILIE, *Handel und Politik zwischen dem byzantinischen Reich und den italienischen Kommunen Venedig, Pisa und Genua in der Epoche der Komnenen und der Angeloi 1084-1204*, Amsterdam, 1984, p. 341.
[9] Giorgio RAVEGNANI, *Bisanzio e Venezia*, Il Mulino, Bologna, 2006, p. 77.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)

veneţiene printr-un alt crisobul semnat la Constantinopol în 1126. Noua bulă de aur a încurajat negustorii veneţieni.[10] Deschiderea porturilor din Creta şi Cipru au avântat spiritul mercantil al veneţienilor spre Levant şi au încurajat negustorii din insulele italiene să investească mai masiv, depăşind pragul de 1000 de *hyperperi* din anul 1130 încolo sau să-şi creeze centre de activităţi negustoreşti în diferite oraşe bizantine, de obicei în jurul unor aşezăminte mănăstireşti ca în Adrianopole, Smyrna, Sparta, Teba sau Durazo.[11]

Deşi conflictul veneto-bizantin a atins gradul unui veritabil război, relaţiile dintre cele două puteri au decurs într-o manieră paşnică. Dar următorul bazileu, Manuel I nu era satisfăcut de superioritatea comercială pe care o dobândiseră veneţienii chiar faţă de cei bizantini, care încă trebuiau să achite taxe statului bizantin, spre deosebire de italieni. Reprimarea pe care a premeditat-o împăratul Manuel s-a petrecut în forţă. Pe 12 aprilie 1171 au fost arestaţi toţi veneţienii din imperiu şi li s-au confiscat averile. Episodul din Constantinopol este unul inedit nu doar pentru relaţiile dintre Veneţia şi Bizanţ ci şi pentru istoria Evului Mediu. Probabil Manuel I a dorit să-şi demonstreze forţa şi, până la urmă, preeminenţa în faţa reprezentanţilor unei lumi prea dinamice pentru imobilismul grecesc. Trecerea de la statutul de instrumente necesare implementării programului extern al împăraţilor Comneni la cel de entităţi individuale înzestrate cu autonomie şi iniţiativă proprie, răscolea masiv ideologia bizantină.

Răzbunarea veneţienilor s-a petrecut la fel de agresiv mai târziu, în anul 1204, cu ocazia Cruciadei a Patra. Atunci, Veneţia a avut un rol de primordial în reorientarea obiectivelor cruciate spre Constantinopol şi în fondarea unui imperiu latin aici.

Mărcile originii bizantine a Veneţiei s-au menţinut până astăzi sub forma unei amprente ce s-a materializat printr-un număr impresionant de biserici, element specific Orientului ortodox, sfinţi de coloratură bizantină, cinstirea sfintelor moaşte şi iconografia grecească ca să amintim acum doar elementele religioase.

Concluzionând, traiectoria Veneţiei de la statutul de provincie protejată de Imperiul Bizantin, în secolul al IX-lea, până la cel de colonizatoare a întregii Mări Mediterane, la începutul secolului al XIII-lea, prin cucerirea Constantinopolului, a fost interesantă şi impredictibilă.

Pe de altă parte, dacă un asemenea traseu a fost posibil în Evul Mediu Târziu este clar că se poate întâmpla astăzi. Poate este doar simpla evoluţie a firii şi a istoriei, însăşi.: ca unele state de dimensiuni restrânse ca importanţă să devină, preţ de câte ani, centrul întregii lumii

Bibliografie:

ANGOLD, Michael, *The Byzantine Empire, 1025-1204. A political history*, Longman House, Essex, England, 1984

BORSARI, Silvio, *Venezia e Bisanzio nel XII secolo. I rapporti economici*, Deputazione Editrice, Venezia, 1988.

CARILE, Antonio Rocco, „La Romania dalla Venetiarum Provincia alla Signoria di Venezia'', în Porphyra, Anul V, Nr. XI, 2008, pp. 18-45.

COMNENA, Ana, *Alexiada*, vol. I, (trad. de Mariana Marinescu şi comentarii de Nicolae-Şerban Tanaşoca), Editura Minerva, Bucureşti, 1977.

[10] Silvio BORSARI, *Venezia e Bisanzio nel XII secolo. I rapporti economici*, Deputazione Editrice, Venezia, 1988, p. 105.
[11] Michael ANGOLD, *The Byzantine Empire, 1025-1204. A political history*, Longman House, Essex, England, 1984, p. 197.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)

LILIE, Ralph-Johannes, *Handel und Politik zwischen dem byzantinischen Reich und den italienischen Kommunen Venedig, Pisa und Genua in der Epoche der Komnenen und der Angeloi 1084-1204*, Amsterdam, 1984.

MADDEN, Thomas F., *Venice. A new History*, Viking Penguin, London, 2012.

MARIN, Şerban, ,,Caroldo's byzantine emperors before the fourth Crusade'', în: *Porphyra*, Anno VIII, Numero 16, Iuglio, 2011, pp. 51-74.

PERTUSI, Agostino, ,,Venezia e Bisanzio: 1000-1204'', în: *Dumbarton Oaks Paper*, 33, 1979, pp. 1-22.

RAVEGNANI, Giorgio, *Bisanzio e Venezia*, Il Mulino, Bologna, 2006.

TAFEL, G. L. F., THOMAS, G. M. (eds.), *Urkunden zur alteren Handels und Staatsgeschichte derRepublik* Venedig, Wien, 1856.

BDD-A23196 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:48 UTC)